

○ Een gesprek van breinen met breinen

- Drieluik over *El Año de Ricardo* van Angélica Liddell :
Deel 2 -

In april 2011 was El Año de Ricardo van Angélica Liddell in Amsterdam te zien. Het was een voorstelling die de gemoeieren bezighield: een aanklacht, een pamflet, maar ook een analyse van deze tijd. De Ricardo van Liddell schreeuwde ons – het publiek - tegemoet: ‘ik ben Ricardo – jij bent Ricardo – wij zijn allen Ricardo’ en creëerde daarmee een theaterervaring over ons collectieve en moedwillige zwijgen ten aanzien van het lijden van de wereld. Lucifer vroeg drie auteurs om een reactie op El Año de Ricardo: Merel Heering, Els Launspach en Lonneke van Heugten. In deel twee stelt Els Launspach dat ‘in El Año de Ricardo een patroon wordt geweven dat mensen samenbindt en doodt’.

Els Launspach

Wat me het meest is bijgebleven van de voorstelling *El Año de Ricardo* van de Spaans-Mexicaanse theatermaakster Angélica Liddell zijn de armgebaren die haar zwijgende, observerende, maar ook beschermende metgezel maakt. Die armgebaren begreep ik niet, en juist daarom wil ik er meer van weten. Is het een geheimtaal die hoofdpersoon Ricardo en hij samen hebben ontwikkeld? Of geeft hij hiermee juist uitdrukking aan zijn individualiteit in die overkokende poel van gekte waarin hij verblijft, samen met de hoofdpersoon?

‘Gattesbie’ noemt Ricardo hem, een opzettelijke verbastering van Catesby, de schim op de achtergrond van Shakespeare’s *King Richard III*, waar Liddell haar inspiratie vandaan heeft. Wat me het meest trof in de hele voorstelling, die verder niets met *Richard III* te maken heeft, was een moment op het bed: de vrouwelijke hoofdpersoon Ricardo, doodmoe van het freaken, doodmoe van de geweldige energie-impulsen die hem/haar voortdrijven, in de armen van de stille, altijd aanwezige, soms helpende, soms teruggetrokken Gattesbie. Als een soort *pietà*.

Tirannie ingrijpen

El Año de.../ het jaar van... zou kunnen verwijzen naar het jaar van de inval in Irak. Achteraf gezien (maar ook op het moment zelf: laten we de grote demonstraties niet vergeten) een gewelddadig, je zou bijna zeggen tirannie ingrijpen dat door de Amerikaanse en Westerse democratieën werd ondernomen en gebillijkt. Volgens de voorpubliciteit van Frascati Internationaal over het ‘Revolutionary Repertory’ dat Amsterdam begin maart aandeed, is het stuk van Angelica Liddell een radicale interpretatie van Shakespeare’s stuk. Vergeet dat maar. Wat we te zien krijgen is een verbeelding van wanhopige energie die een uitweg zoekt, van dwangmatigheid en herhaling, van een patroon dat mensen samenbindt en doodt. De rondes die de hoofdpersoon over het toneel maakt, de crème die ze steeds op haar handen smeert (en die doet denken aan de poging tot afwassen van schuld door het echtpaar Macbeth), de voorwerpen die nodig zijn om diverse aspecten van politiek en theologisch isolement te benadrukken; het is de gekte van een staatshoofd die een gesticht te buiten gaat. Meermalen

echter wordt in de tekst tirannie gekoppeld aan democratie. Wij zijn zelf de schuld van dit alles.

Draadjes

Nog tollend van deze voorstelling las ik in *Trouw* van 8 maart een interview met de neuroloog Antonio Damasio over het bewustzijn, dat 'beweeglijke feest dat wij *zelf* noemen'. In tegenstelling tot de retoriek waarmee de festivaltournee van Angelica Liddell in de pers wordt beschreven, moest ik denken aan de manier waarop onze cultuur met ons meebeweegt, als uiting van willekeurige samenhang. Het is goed zoeken in al die draadjes van de op hol geslagen machine die ons bewustzijn is. Een citaat van de wetenschapper: "Soms is cultuur het product van één brein. Denk aan Karl Marx, die een manier bedacht om het politieke en economische systeem te analyseren. Of Jezus Christus. Mensen die eigenstandig in staat waren om een verklaring-systeem te bedenken. Maar vervolgens hebben ze dialoog nodig om uiting te geven aan wat ze in zichzelf verbeeld hebben. Die verbeelding komt zo in de breinen van andere mensen. Je kunt de christelijke principes niet volgen als je ze niet in je hersenen hebt. Ze worden via oefeningen geïnternaliseerd. Zoals je viool leert spelen. (...) Allemaal breinproducten, die voortkomen uit hersenen en die vervolgens ook weer invloed uitoefenen op de ontwikkeling van andere breinen."

Gigantische injectie

Er schuilt geen enkel voordeel in de afgesloten term 'het absolute kwaad'. In deze voorstelling zag ik eerder hoe onze staat van zijn op dit moment is: zoals we ooit leerden dat we niet het centrum van het heelal zijn, beseffen we nu dat we

geen controle hebben over alles wat zich afspeelt in onze geest. En daar komt die continue, gigantische injectie bij, want cultuur zit overal in en tussen, zichzelf producerend als een virus. Damasio zegt het hier veel positiever: "Hoe verwerp je cultuur? Door met je hersens dingen in je op te nemen die buiten je hersens zijn ontstaan. Maar die dingen die je in je opneemt, zijn door de eeuwen heen ontwikkeld in een gesprek tussen mensen met een bewuste geest. Breinen in gesprek met breinen. Je kunt cultuur niet scheiden van de hersenen, omdat er zonder hersenen - je kunt zelfs zeggen zonder neuronen - geen cultuur zou zijn."

Kunst en cultuur zijn de humuslaag van de menselijke soort, zoals Arthur Sonnen graag stelt, aantasting van de cultuur is een aantasting van het mensdom. Ik onderschrijf die uitspraak. Toch deed de voorstelling *El Año de Ricardo* mij - in weerwil van de rijke verbeelding, de veelheid aan objecten, de onstuitbare energie en het ritme van de choreografie - intens verlangen naar ontsnapping uit dit gesprek van breinen met breinen.

Els Launspach (1951) is cum laude afgestudeerd in de Theaterwetenschap. Ze schreef over theater in *Toneel Theatraal* en over film in *Het Nederlands Scenario*. Ze werkte als dramaturg voor toneelgroep Sater, is docent dramaturgie aan de AHK en schreef o.m. *Messire* (2008): een historische roman over Shakespeare's *Richard III*. In Theater Schrift Lucifer # 8, voorjaar 2009 publiceerde zij *eerder Schurk of zondebok? – confronterende vragen over Shakespeare's Richard III*.

Lees ook: **Ik geloof in de mensen** van Merel Heering, deel 1 in het drieluik over *El Año de Ricardo* en: **Welkom in het hoofd van de dictator** van Lonneke van Heugten, deel 3 in het drieluik over *El Año de Ricardo*.